

ФОРМУВАННЯ В СТУДЕНТІВ ГОТОВНОСТІ ДО ГУМАНІСТИЧНОГО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ: РЕЗУЛЬТАТИ КОНТРОЛЬНОГО ЗРІЗУ

УДК 378.14:167.1

Оксана Горак, аспірант Інституту проблем виховання
НАПН України, м. Київ

ФОРМУВАННЯ В СТУДЕНТІВ ГОТОВНОСТІ ДО ГУМАНІСТИЧНОГО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ: РЕЗУЛЬТАТИ КОНТРОЛЬНОГО ЗРІЗУ

У даній статті подано результати контрольного зрізу, що проводився після завершення формувального етапу експерименту. Доведено, що в експериментальній групі, де зі студентами проводилася спеціальна робота, сталися позитивні зміни в рівнях сформованості готовності до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій за всіма структурними компонентами цього особистісного утворення. Висвітлено методики, на основі яких проводилось дослідження. З'ясовано, кількісні параметри сформованості готовності студентів до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій в експериментальній та контрольній групах.

Ключові слова: готовність до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій, моральний вибір, контрольний зріз, компоненти, рівні, студенти.

Лит. 6.

Оксана Горак, аспірант Інституту проблем виховання
НАПН України, г. Киев

ФОРМИРОВАНИЕ У СТУДЕНТОВ ГОТОВНОСТИ К ГУМАНИСТИЧЕСКОМУ РЕШЕНИЮ ПРОБЛЕМНЫХ СИТУАЦИЙ: РЕЗУЛЬТАТЫ КОНТРОЛЬНОГО СРЕЗА

В данной статье представлены результаты контрольного среза, который проводился после завершения формирующего этапа эксперимента. Доказано, что в экспериментальной группе, где со студентами проводилась специальная работа, произошли положительные изменения в уровнях сформированности готовности к гуманистическому решению проблемных ситуаций по всем структурным компонентам этого личностного образования. Охарактеризованы методики, на основе которых проводилось исследование. Выяснено, количественные параметры сформированности готовности студентов к гуманистическому решению проблемных ситуаций в экспериментальной и контрольной группах.

Ключевые слова: готовность к гуманистическому решению проблемных ситуаций, нравственный выбор, контрольный срез, компоненты, уровни, студенты.

Oksana Horak, Postgraduate Student of the Institute of Problems of Education
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv

FORMING THE STUDENTS' READINESS FOR SOLVING THE HUMANISTIC PROBLEM: THE RESULTS OF CONTROL STAGE OF THE EXPERIMENT

The article presents the results of control stage of the experiment that was conducted after the completion of the forming stage of experiment. the special work with students was conducted in an experimental group, positive changes happened in the levels of formation of readiness to the humanistic decision of problematic situations according to all structural components of this personal formation. The article describes the methods that were involved in the research. The article finds out the quantitative parameters of formation of readiness to the humanistic decision of problematic situations in the experimental and control groups.

Keywords: the readiness to the humanistic decision of problematic situations, moral choice, control cut, components, levels, students.

Постановка проблеми. Серед численних проблем сучасного суспільства, особливе місце належить тим, які пов'язані з духовно-моральною сферою особистості, оскільки характерні для сьогодення численні аморальні впливи, зумовлюють занепад гуманістичних цінностей, призводять до кризи моральності в цілому. Саме тому, в процесі виховання сучасної студентської молоді особливу увагу слід приділяти розвитку якостей, які забезпечують гармонійне

функціонування людини в навколишньому соціальному середовищі, сприяють розвитку внутрішнього світу особистості відповідно до принципів, норм і цінностей, що дають їй змогу ефективно долати життєві труднощі, вирішувати проблемні ситуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій
Моральне виховання особистості досліджували: І. Бех, Л. Виготський, В. Демиденко, Т. Дем'янюк та ін. Моральну стійкість як критерій моральної

ФОРМУВАННЯ В СТУДЕНТІВ ГОТОВНОСТІ ДО ГУМАНІСТИЧНОГО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ: РЕЗУЛЬТАТИ КОНТРОЛЬНОГО ЗРІЗУ

вихованості розглядали: Р. Аперсян, А. Гусейнов, О. Дробницький, О. Титаренко та ін.

Спостереження реальної поведінки у ситуаціях морального вибору висвітлено у працях психологів-дослідників моралі: С. Карпова, В. Котирло, В. Мухіна, Л. Петрушина, Є. Субботський, С. Якобсон та ін.

Проводячи дослідження, ми спиралися на праці І. Беха, І. Булах, Л. Колберга, М. Осташева, Ж. Піаже, М. Рокича та ін.

Аналіз наведених джерел засвідчив, що питання морального розвитку особистості були і залишаються актуальними. Постійно втілюються в життя новітні експериментально перевірені методи, що позитивно позначаються на динаміці розвитку структурних показників моральної свідомості. Проте, таке структурне утворення як сформованість у студентів готовності до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій не знайшло свого відображення у напрацюваннях учених, також відсутні роботи, пов'язані з діагностикою реального стану цієї сформованості.

З огляду на це, **мету** статті вбачаємо в узагальненні результатів дослідно-експериментальної роботи та представленні змін, що сталися в рівнях сформованості готовності студентів до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій.

Виклад основного матеріалу. Важливе місце в актуалізації гуманістичного виховання у рамках ВНЗ, належить позааудиторній діяльності, де студенти отримують досвід гуманного ставлення до себе, до інших людей та навчаються жити відповідно до прищеплених норм і цінностей. Окрім того, маючи можливість безпосереднього втілення отриманих знань на практиці, вихованці вдосконалюють свої комунікативні вміння, серед яких особливе місце належить тим, що пов'язані із вирішенням проблемних ситуацій. Визначаючи спілкування як основний засіб існування людини (поряд із працею), І. Бех стверджує, що воно є основною умовою виховання і розвитку особистості, засвоєння суспільного досвіду, виступає провідною детермінантою всієї системи психічних станів, властивостей людини, основним засобом, за допомогою якого здійснюються виховні впливи на особистість, відбувається, за необхідності, оптимізація і корекція її психологічного змісту [2, 53]. Поведінка, яка спостерігається в ході життєвих проблем і визначає спрямованість особистості, внутрішніми стимулами якої виступають її потреби [1]. На нашу думку, справжня сутність гуманістично спрямованої особистості полягає у потребі в гуманному спілкуванні, прагненні до самопізнання, до духовного перетворення себе й

оточуючих, до створення духовно-морального клімату в колективі. Характерним є те, що моральне вдосконалення вимагає мотивуючих факторів, для подальшого самовдосконалення і саморозвитку, що втілюється в успішне вирішення проблемних ситуацій моральним вибором. Відповідно до цього, а також базуючись на основі аналізу наукових джерел, розглядаємо сформованість готовності студентів до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій як інтегративне особистісне утворення, що забезпечує їх обізнаність з моральними нормами та гуманістичні цінності як своєрідними регуляторами поведінки, орієнтацію на них у проблемних ситуаціях, уміння робити моральний вибір. Основні елементи цього утворення набувають уособлення в таких структурних компонентах, як когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний, за кожним з яких проводилася експериментальна робота на формувальному етапі експерименту.

Для визначення її ефективності та доцільності після завершення формувального етапу експерименту проводився контрольний зріз, методика якого була аналогічною тій, що використовувалася нами на констатувальному етапі експерименту. Це давало змогу здійснити порівняння рівнів сформованості готовності студентів до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій у контрольній та експериментальній групі.

Під час організації експерименту зважали на те, що одна методика не може повною мірою забезпечити здійснення об'єктивної оцінки. Тому використовувати сукупність методик з подальшим співвіднесенням і порівнянням одержаних за їх допомогою результатів.

Для діагностування когнітивного компоненту застосовувався метод бесіди, розроблений Ж. Піаже та Л. Колбергом, який ми модифікували відповідно до вікової категорії студентів, анкетування: опитувальники "Особистий вибір" (автор І. Бех, модифікація І. Булах) та "Моє розуміння особистісних якостей людини" (І. Булах) [3].

При цьому зважали на те, що досягнення високого рівня розвитку когнітивної сфери передбачає свідоме засвоєння та оволодіння знаннями, виявлення самостійності й творчого підходу у пізнавальній діяльності; напружену розумову діяльність особистості, що відбивається у її практичній діяльності [5]. У процесі бесід та анкетування з'ясували: наявний у студентів обсяг знань (широта, глибина, системність) про сутність гуманізму, основні ознаки морального

ФОРМУВАННЯ В СТУДЕНТІВ ГОТОВНОСТІ ДО ГУМАНІСТИЧНОГО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ: РЕЗУЛЬТАТИ КОНТРОЛЬНОГО ЗРІЗУ

вибору, способи його здійснення в різних обставинах буттєвої дійсності, а також рівень відповідальності за свої дії і здатність передбачати їх.

Узагальнення отриманих результатів засвідчило, що в експериментальній групі відбулися позитивні зміни в готовності студентів до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій. Так, до високого рівня її сформованості за когнітивним компонентом віднесли 36,8% студентів, тоді як за результатами констатувального етапу експерименту до цього рівня належало лише 18,5% студентів. На середньому рівні перебувало 47,6% студентів (вихідні дані – 42,3% студентів). На низькому рівні залишилося 20,9% студентів (вихідні дані – 39,2% студентів).

Отже, в експериментальній групі зафіксовані суттєві позитивні зміни у сформованості готовності студентів до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій за показниками когнітивного компоненту.

У контрольній групі розподіл студентів за рівнями сформованості готовності до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій не виявлено помітні позитивні зміни в сформованості готовності студентів до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій за показниками когнітивного компоненту. Кількість студентів з високим рівнем досліджуваного особистісного утворення збільшилася на 1,3%, а із середнім рівнем зменшилася на такий самий відсоток. Серед студентів, яких за результатами констатувального етапу експерименту ми віднесли до низького рівня, змін не відбулося.

Діагностика сформованості емоційно-ціннісного компоненту спрямовувалася на вивчення ціннісних ставлень, що виступають як результат саморозвитку особистості, структурування відносно зовнішньої діяльності процесу реалізації і процесу розгортання особистісних цінностей і смислів [1, 18] і втілюються в емоційних реакціях, переживаннях студентів, їхній емоційній стійкості та позначаються на характері вибору в процесі вирішення проблемних ситуацій. Для цього використовувалися такі методики, як: “Методика вивчення ціннісних орієнтацій” (М. Рокич) – виявлення особистісних цінностей та вплив на поведінку в проблемних ситуаціях, “Діагностика гуманістичних орієнтацій та способів поведінки” (А. Меграбян, М. Епштейн) – визначення рівнів емпатійних тенденцій, які виступають передумовою гуманістичних способів поведінки, методика “Якими принципами Ви керуєтесь під

час здійснення вчинків” (І. Дубова, А. Хвостова) – оцінка мотивів з погляду моральних норм і пріоритетів особистості під час вибору того чи іншого вектору поведінки у проблемних ситуаціях, методика “Домінуюча спрямованість особистості” (автор І. Єгоричева), яку ми модифікували відповідно до завдань нашого дослідження та респондентів студентського віку [6]. Узагальнення отриманих результатів засвідчило, що у студентів, які входили до експериментальної групи, відбулися позитивні зміни в показниках сформованості готовності до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій за емоційно-ціннісним компонентом. Помітно збільшилася кількість студентів, яким була властива чітка, свідомо орієнтація на гуманістичні цінності у процесі міжособистісної взаємодії та в проблемних ситуаціях, що забезпечувало їх адекватне вирішення, поміркований вибір способу його реалізації. Щодо загального розподілу студентів експериментальної групи за рівнями сформованості готовності до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій (у межах емоційно-ціннісного компоненту) він був таким: високий рівень – 36,1 % студентів; середній рівень – 46,5 % студентів; низький рівень – 17,4 % студентів. Порівняння цих даних з результатами констатувального етапу експерименту засвідчило, що високий рівень збільшився на 17,3 % студентів; середній рівень – на 4,3 % студентів; наповнюваність групи респондентів з низьким рівнем зменшилася на 21,6 % студентів.

У контрольній групі позитивні зміни в рівнях сформованості готовності студентів до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій не зафіксовані.

Проводячи діагностику сформованості готовності студентів до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій за діяльнісним компонентом, урахували, що вона може бути оцінена на основі реального здійснення гуманних вчинків, способів взаємодії з оточуючими, свободи дій, здійснення вибору, вчинку; співвіднесення мети і засобів діяльності, результату дії [4, 104].

Найбільш ефективним методом вважали цілеспрямовані педагогічні спостереження, які проводилися в природних умовах, а також під час спеціально створених проблемних ситуацій. Під час спостережень враховувалися такі параметри: стійкість і самостійність поведінкових проявів, їх відповідність наявним обставинам, характер наслідків.

Результати спостережень засвідчили, що серед студентів експериментальної групи збільшилася

ФОРМУВАННЯ В СТУДЕНТІВ ГОТОВНОСТІ ДО ГУМАНІСТИЧНОГО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ: РЕЗУЛЬТАТИ КОНТРОЛЬНОГО ЗРІЗУ

кількість тих, які свідомо обирали гуманістичні моделі поведінки та способи вирішення проблемних ситуацій. Вони виявили здатність попереджати конфлікти або конструктивно узгоджувати суперечливі моменти. Такі студенти склали 35,7 % і були віднесені нами до високого рівня сформованості готовності до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій. На середньому рівні перебувало 45,7 % студентів, на низькому рівні – 18,6 % студентів.

У контрольній групі аналогічні позитивні зрушення за показниками діяльнісного компоненту не були виявлені.

Узагальнення результатів за всіма напрямками контрольного зрізу дало змогу визначити рівні сформованості у студентів готовності до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій за всіма структурними компонентами. В експериментальній групі: високий рівень складо 36,2 % студентів; середній рівень – 46,6 % студентів; низький рівень – 17,2 % студентів. У контрольній групі розподіл студентів за рівнями досліджуваної готовності мав такий вигляд: високий рівень – 20,9 % студентів; середній рівень – 40,9 % студентів; низький рівень – 39,2 % студентів.

Висновки. Отже, на основі проведених досліджень, можна констатувати, що проведена нами під час формувального етапу експерименту цілеспрямована робота позитивно вплинула на сформованість у студентів експериментальної групи готовності до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій. Це підтверджується позитивною динамікою високого рівня, що

спостерігалася від початку дослідно-експериментальної роботи до її завершення. У контрольній групі помітні зміни на краще не виявлені.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у з'ясуванні шляхів підготовки кураторів академічних груп до роботи з формування готовності студентів до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій, розробці відповідного змістового та методичного забезпечення.

1. Алексеева Ю.А. Становлення моральної самосвідомості підлітків у процесі психологічного консультування дис. канд. пед. наук 19.00.07. Київ. – 2006. – 230 с.

2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.

3. Булах І.С. Психологія особистісного зростання підлітка: Монографія. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2003. – 340 с.

4. Вачков І.В., Гриншпун І.Б., Пряжников Н.С. Введение в профессию “психолог”: Учеб. пособие / под ред. И.Б. Гриншпуна. – 2-е изд., стор. – М.: Издательство Московского психологического института; Воронеж: Издательство НПО “МОДЕК”, 2003. – 464 с.

5. Гамезо М.В. Атлас по психологии. Информационно-методическое пособие по курсу “Психология человека” // М.В. Гамезо, И.А. Домашенко. – М.: Педагогическое общество России, 2006. – 276 с.

6. Егоричева И.Д. Личностная направленность подростка и метод ее диагностики // Мир Психологии. – 1999. – №1. – С. 264 – 277.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2016

“...Учитель стає на місце кращого батька, кращої матері. Він підхоплює з їхніх рук нитку виховання в тому місці, де вони вже не в змозі продовжувати. Така людина здатна піднести духовний рівень цілого села, розвинути в молоді сили і здібності, підвести молодь до нового способу думання і дій”.

Йоганн Генріх Песталоцці
видатний швейцарський педагог-новатор

“Хто ясно думає, той ясно і говорить”.

Нікола Буало
французький письменник

